

Martins mord bygger udelukkende på hurtighed, effektivitet og snilde. Men filmen fortæller utvetydigt om en vampyrisk familie, der suger energi af sine egne medlemmer for at holde dem i apatiens let manipulerbare stand. Cudas niece flytter ud, da hun får nok af den fanatiske overtro og den undertrykkende bedstefar. Martin har været fortabt fra starten. Han er offer for sin forkvaklede immigrant-familie, der nægter ham normalitet og kærlighed. Da han søger tilflugt i den ydre verden, møder han også her den blanding af livstørst og livslede, der får de hjemmegående husmødre til at forføre ham for derefter at snitte pulsåren over af ked-somhed. I Martins arbejderklasse holder familier sammen; i middelklassens store villaer går de til grunde. Frustrationer har forskellig årsag og forskellige resultater, men kommunikationen er i begge tilfælde brudt sammen. Martins sidste forbindelse med omverden er hans opringning til en radiotalkshow-vært, der hilser ham velkommen som 'Greven.'

Det er uvist, om Martin er en seksuel psykopat (der bliver en inkompetent morder, efter han har prøvet 'the sexy stuff'), eller om

han er vampyr. Filmen holder begge muligheder åbne, og det er sikkert, at vampyrer dør af at få en træstage gennem hjertet. Cuda begraver Martin i baghaven.

Gysets avantgarde

Romero har instrueret flere film end dem, jeg har nævnt her, men *Night of the Living Dead*, *Dawn of the Dead*, *Day of the Dead*, *The 6* & *Crazies* og *Martin* er efter min mening hans vigtigste og mest innovative film. Romero hører til blandt gyserfilmens avantgarde; han eksperimenterer med gysets forskellige fortælle-modi - det skingert psykologiske, det visuelt fysisk blodige, det neddæmpede tragiske - og blander dem til en ny og radikal cocktail. De gamle klicheer bliver til udfordringer og gamle genrer får nye grænser. Kunsten i disse film er instruktørens evne til at overskride, til at være konsekvent kompromisløs, til at være politisk uden at blive dogmatisk. Udforskningen af det 'onde' som en integreret del af vores civilisation er et tema, der løber igennem samtlige fem film. Det 'onde' er ikke de monstrøse figurer - zombier, sindssyge, vampyren - der alle er ofre for manipulation og ud-

nyttelse. Det 'onde' er heller ikke en determinerende fortid, der præger det ansvarsløse voksne individ. Det 'onde' er der-imod en social organisationsform, der langsomt dræber menneskelighed og menneskelig opførsel. Vi kender den godt; den moderne civilisation, her selvfølgelig set med en amerikansk instruktørs kritiske øjne. Men kritikken gælder os alle.

Filmografi (i alle tilfælde instruktion)

Night of the Living Dead (1968) (historie, fotogr., klip.)

There's always Vanilla (1972) (fotogr., klip.)

The Crazies (1973) (manuskript, klip.)

Jack's Wife (1973) (manuskript, fotogr. klip.)

Martin (1978) (manuskript, klip.)

Dawn of the Dead (1979) (manuskript, klip. skuespil)

Knightriders (1981) (manuskript, co-klip.)

Creepshow (1982) (co-klip.)

Day of the Dead (1985) (manuskript)

Monkeyshines (1988) (manuskript)

The Dark Half (1993) (manuskript, exe-producer)

B

Ø

G

E

R

BARNELEG

I 1993 kidnappede Jon Venables og Robert Thompson, to drenge på ti år, den toårige James Bulger fra et indkøbscenter i Walton. De tog ham ved hånden og førte ham til et øde jernbaneterræn, hvor de slog og sparkede ham ihjel. Til sidst lagde de ham henover skinnerne og dækkede liget med mursten - hvor det senere blev delt i to af et tog.

"Hvordan kunne det ske, at to mentalt normale drenge på ti år, og af middel intelligens, kunne begå denne forbrydelse, er svært at begribe. Jeg skal ikke være den, der fælder dom over deres opdragelse, men jeg antager, at det forhold, at de har været udsat for voldelige videofilm, kan være en del af forklaringen". Disse var den engelske dommers afsluttende bemærkninger henvendt til pressen og offentligheden efter at juryen havde afsagt deres dom: Jon og Bobby var skyldige i bortførelse og mord. Da

de voldelige videofilm ikke indgik i sagens bevismateriale, må dommeren have bygget sin antagelse om sammenhængen mellem drengenes forbrug af videofilm og deres forbrydelse på de rygter, der blev til skræslende domme i den engelske presse: Tre uger inden mordet på James Bulger havde Jons far lejet gyserfilmen *Child's Play 3 (Barneleg 3)*, hvis monster er dukken Chuck, der ligner en toårig dreng, men er besat af en ond morders sjæl. I en af filmens afsluttende scener er Chucky blevet oversprøjtet med blå maling, slået og sparket og løber henover togskiner i en forlystelsespark.

Sammenhængen synes klar; den toårige James blev også overhældt med blå maling som drengene havde stjålet, han blev også slået og sparket og til sidst lagt på togskinerne. Det blev aldrig fastslået med sikkerhed, at Jon eller Bobby havde set filmen, eller at de ofte så voldelige film (udover at Jon undertiden så Kung fu film), men en kausal

sammenhæng blev konstateret: Den engelske premierminister John Major kommenterede debatten om James Bulgers død og volden med ordene: "Vi må være mere fordømmende og lidt mindre forstående". Og regeringen besluttede at iværksætte en statsstøttet videnskabelig undersøgelse af unge forbryderes seer-vaner.

Fiktionens vold har altid været et ømtåleligt emne i USA og især England, hvis videnskabelige forskning indenfor medier og reception har givet varierende konklusioner m.h.t., hvorvidt volden er skadelig. De varierende konklusioner synes at afhænge af forskernes egen overbevisning, deres måde at behandle videnskabelige resultater og deres brug af forskellige teorier. Da leje- og købevideo vandt frem i starten af firserne oplevede England en ren hetz mod *the nasties*, som film med voldelige scener blev kaldt. 'Vold' var og er stadig et tilstrækkeligt vagt kriterium til, at ingen film distribu-

tør kan vide sig sikker, før den engelske video-censur BBFC (British Board of Film Censors) har kontrolleret varen. I 1984 fik David Hamilton Grant, direktøren for et video-distributionselskab, således 18 måneders ubetinget fængsel for at have haft gyserfilmen *Nightmares in a damaged brain* liggende parat til distribution (den var endnu ikke nået gennem censuren)¹. Filmkritikeren Derek Malcolm, der var indkaldt som vidne, mente at filmen "was not a classic, but well executed." "So was the German invasion of Poland," lød dommerens syle-spidsse kommentar. Heller ikke denne dommer var i tvivl om skyld, effekt og ansvar. Og i 1985 konkluderede Dr. Clifford Hill i 'Video Violence and Children': "It may well be that all our freedoms are being challenged to an extent unique in history. When the level of the breakdown of social order reaches a certain point a situation is created wherein left-wing revolutions occur or right-wing dictators after the pattern of Hitler may arise and pose as social saviours."²

Sammenhængen mellem fiktionens og virkelighedens vold forsvinder imidlertid, når vi forlader jagten på lette syndebugke og i stedet ser på virkelighedens reelle og komplicerede sociale samspil. Sammenhængen ikke mellem medieforbrug og vold, men mellem social-psykologiske faktorer og vold. Den danske voldsrapport (der ikke indeholder nye undersøgelser, men udelukkende er baseret på tidligere forskning) afviste i marts 1995 enhver direkte sammenhæng mellem fiktionens og virkelighedens vold, et forudsigeligt resultat, som en amerikansk rapport i 1962 udtrykte således: "For some children under some conditions, some television is harmful. For other children under the same conditions, or for the same children under other conditions, it may be beneficial. For most children under most conditions, most television is probably neither particularly harmful nor particularly beneficial."³

David James Smith er i sin bog 'Når fornuften sover - om James Bulger sagen' hverken interesseret i skyld, ansvar eller syndebugke. Han er ikke interesseret i spørgsmålet om medie-vold. Han drager ingen klare konklusioner, giver ingen nemme løsninger. I stedet prøver han ved hjælp af interviews med

vidner, de involverede politifolk og drengenes forældre, via domsudskrifter, retsreferater og politiets rapporter og afhøringsprotokoller at besvare det spørgsmål, enhver af os stiller, når vi hører om Jons og Roberts forbrydelse: Hvad fik disse to tiårige drenge til at begå mord?

Drengenes alder blev fremhævet som et enestående element af politiet, pressen og politikerne, hvilket Smith understreger, at den på ingen måde er: Børn har altid optrådt som grusomme mordere, og det første registrerede engelske barnedrab er fra 1748, hvor en tiårig dreng dræbte en femårig pige. Smith nævner en lang række tilfælde af børn mellem fire og tretten år, der der har begået mord. I 1778 myrdede tre piger på otte, ni og ti år en treårig pige, i 1861 bortførte og myrdede to otteårige drenge en dreng på to år, og i vores århundrede er barnedrab en lige hyppig foreteelse. Året før James Bulgers død myrdede to norske fireårige piger et spædbarn, og i 1994 myrdede tre norske børn på fire, fem og seks en af deres lege-kammerater på fem år.

Hvorfor dræber børn? "Den begrænsede forskning, som foreligger på dette område, antyder, at de fleste unge mennesker, der begår alvorlige forbrydelser - såsom mord, manddrab, voldtægt, mordbrand - har én ting til fælles. De har været udsat for fysiske eller seksuelle overgreb, eller begge dele, og for følelsesmæssige overgreb i deres barndom. Ikke alle unge mennesker, der begår alvorlige forbrydelser, har været udsat for overgreb, og ikke alle, der har været udsat for overgreb, begår alvorlige forbrydelser. Men der er et mønster" (Smith s 11).

Hovedparten af 'Når fornuften sover' går med at lære de to drenge indgående at kende. Robert var måske den, der førte an. I hvert fald var han den hårdest belastede af de to. Hans mor, Ann, var fraskilt, opvokset med tæsk, vejede 125 kilo og alkoholiker. To af hans fire brødre var på børnehjem, fordi de stjal og var uregerlige. Robert havde ingen kontakt med sin far, der havde forladt familien for fem år siden. Jon havde det derimod hverken værre eller bedre end andre børn i Walton, der ligger i Liverpool County. Walton er engelsk arbejderkvarter: Høj arbejdsløshed, højt forbrug af alkohol, høj kriminalitet. Ligesom Robert blev Jons

forældre også skilt, da han var fem. Jons mor, Susan, var hidsig og led af depressioner, og Jon kom ikke godt ud af det med sine søskende. Til gengæld havde han et udmærket forhold til sin far, der var langtidsløst. I skolen blev både Jon og Robert beskrevet som problem-børn; Jon hamrede hovedet ind i væggen, lavede scener og var ekstremt opmærksomhedskrævende, mens lærerne beskrev Robert som et manipulerende barn, en født løgner, der altid gav andre skylden. De pjækkede ofte sammen og stjal. Men ingen af drengene var specielt voldelige. Alt i alt adskiller Jon og Robert sig ikke væsentligt fra andre drenge i Walton eller Ishøj eller et andet arbejderkvarter. Og alligevel er de nu Englands mest berømte lystmordere, der dræbte for fornøjelsens skyld.

Mord er verdens bedste reklame. Mord sælger aviser og romaner, og får os til at tænde vores tv. Og paradoksalt nok identificerer vi os mest med mordet, når det forekommer mest umenneskeligt, ja, da sælger det netop bedst. Vi forestiller os at mennesker, der begår mord, er enestående; enten enestående afstumpede eller enestående intelligente, en slags overmennesker som Ted Bundy eller Hannibal Lector. 'Når fornuften sover' afdækker to personer og to familiebaggrunde, der nok er belastede, men ikke usædvanlige. Ikke enestående nok til at give en kausal forklaring. Der er ikke andet end et letgenkendeligt socialt mønster, det samme der præger danske voldsforbrydere.

'Når fornuften sover' bliver en vedkommende bog, fordi Smith hele tiden forsøger at forstå det uforståelige uden at drage konklusioner på læserens vegne. Uden at undskylde og uden at anklage. Uden syndebugke og forsimplede forklaringer.

Rikke Schubart

David James Smith: **Når fornuften sover - om James Bulger sagen**. KLIM 1995. 258 sider. Kr. 250,-.

1. Se John Martin. 1993. *The Seduction of the Gullible: The Curious History of the British »Video Nasty« Phenomenon*. Sheffield: Procrustes Press, s 200.
2. Geoffrey Barlow & Alison Hill (eds). 1985. *Video Violence and Children*, s 170. London: Hodder and Stoughton.
3. Schram, Lyle & Parker. 1962. *Television in the Lives of our Children*.